OPEN ACCESS

Češi v Bulharsku — pokus o typologii současných komunit. Specifická kulturní nabídka pro tyto skupiny, centra jejich setkávání

Kateřina Churtajeva[1]

Czechs living in Bulgaria — an attempt to create current communities' typology. Specific cultural offer for those groups and their meeting venues

The article's topics is current context and relations within a community of Czechs living in Bulgaria; the text is focused on the last twenty years. The article makes a closer look into the community and distinguishes main groups of Czechs or other people connected to the Czech Republic. The descendants and the heirs of large historical Czech communities in Bulgaria are members of Czechoslovak Compatriots' Club in Sofia and its' two other branches in Plovdiv and Varna. Another significant group of Czechs living in Bulgaria are temporarily settled expats. The article describes those two main groups, defines their sub-groups, main activities, tries to locate them and quantifies the groups. The second part of the article brings an overview of what types of socio-cultural institutions there are — compatriot's clubs, the Czech cultural centre, organized activities of academics — and what the institutions offer to the compatriot's community.

KEYWORDS:

Czechs; Bulgaria; compatriots; current situation; compatriots' clubs; Czech Centre; Bohemia Club

Bulharsko je běžnou veřejností spojováno nejčastěji s levnou dovolenou u moře. Zasvěcenější pak vědí, že historie vztahů obou zemí — Bulharska a České republiky — se utvářela především kolem postav výrazných Čechů, kteří v Bulharsku působili, ať vzpomeneme architekty, historiky, hudebníky, stavitele a mnohé další. Českému osídlení a českým vlivům v Bulharsku se v minulosti věnovala početná literatura (Amort 1980; Bečvářová 2006; Jakoubek 2010; Penčev 2008; Vařeka 1990; Будилова — Якоубек 2014; Милушев 2005; Минчев 2014; Пенчев 2006; Тодоров 1995, 1996, 1999). V dobách největší slávy české komunity v Bulharsku se jednalo až o (nižší) tisíce jedinců. Tato doba dávno odezněla, svůj vrchol československá krajanská komunita zažila ve dvacátých letech minulého století, je ale zajímavé podívat se, co po ní zbylo.

V tomto článku se pokusím nalézt odpovědi na dva okruhy otázek. Tím prvním jsou otázky týkající se současné situace — kdo jsou ti, kteří dnes v Bulharsku žijí a nějakým způsobem se vztahují k České republice? Kde jsou usídleni? Jaké jsou jejich počty? Čím se zabývají? Jaké jsou mezi nimi vztahy?

Druhou oblastí, která mě zajímá, je vztah těchto skupin k institucím společensko-kulturního charakteru typu krajanské kluby, kulturní centra nebo univerzity. Co jim tyto instituce nabízejí? Jsou místy, která českou identitu posilují? Jsou pro krajanské

1 Odbor kultury a památkové péče Královéhradeckého kraje, kontakt: churtajeva@centrum.cz.

OPEN ACCESS

komunity přirozeným centrem setkávání, srdcem komunitního života? V obou okruzích otázek budu popisovat situaci zhruba posledních dvaceti let.

Úvodem bych ráda zmínila, že jsem v Bulharsku žila v letech 2012–2017, kdy jsem působila jako ředitelka Českého centra v Sofii. I po odjezdu z Bulharska se ve své profesi věnuji promýšlení role kulturních institucí při posilování komunit.

TYPY KRAJANSKÝCH KOMUNIT

Historickým dědicem silné společné minulosti a slávy českého působení v Bulharsku, formálně nejukotvenější a také nejpočetnější krajanskou skupinou jsou bezesporu potomci Čechů, kteří přišli do Bulharska historicky. Tato skupina si v první polovině dvacátého století vybudovala v Sofii své zázemí v podobě sídla Československého klubu TGM na ulici Krakra. Přežila jak poválečnou repatriaci českých potomků z území Bulharska, tak i společensky turbulentní devadesátá léta. Dnes se však jedná o relativně uzavřenou skupinu potomků Čechů a Slováků (i po rozdělení Československa klub zůstal zázemím pro krajany obou národností), kteří v Bulharsku žijí v šesté generaci. Jejich domovem je jednoznačně Bulharsko a k České republice jsou vázáni spíše nostalgií než reálnými sociálními a kulturními vazbami. Hlubší znalost češtiny a orientace v současných českých společensko-kulturních reáliích jsou napříč komunitou nevyvážené a nerovnoměrné. Pro tuto krajanskou skupinu je dále typická koncentrace do velkých měst (Sofie, Plovdiv, Varna) a silná převaha starších věkových skupin. Právě věkové složení a s tím logicky spojená rezistence vůči prosakování společenských změn a trendů, které oslovují mladší generaci, uzavírají tuto komunitu do stále sevřenějšího stavu. Zastřešující organizací pro všechny krajany je oficiálně registrovaný krajanský Československý klub TGM v Sofii se silnými pobočkami v Plovdivu a ve Varně.

Pro oficiální počty členů krajanské komunity a občanů s českým občanstvím je ideální sáhnout do výsledků sčítání lidu. To z roku 2001 nám ještě nějaké údaje poskytne, v tom dalším (z roku 2011) však údaje o počtu obyvatel hlásících se s k české národnosti či občanství již chybí. Rok 2001 přináší počet 274 osob s českým občanstvím a 316 osob, které se hlásí k české národnosti nebo českému původu. U druhé kategorie není zkoumáno občanství. Počet osob v první i druhé kategorii se tedy může částečně překrývat a budeme-li v odhadech vycházet z údajů ze sčítání obyvatel, budeme oscilovat mezi třemi až pěti sty osobami, které se nějakým způsobem vztahují k české komunitě.

Ve všech sčítáních lidu mezi lety 1881–1992 byly otázky na etnickou sebeidentifikaci obligatorními. Až sčítání v letech 2001 a 2011 přinesly možnost na danou otázku neodpovědět. Zatímco v roce 2001 bylo 0.31 procent těch, kteří neodpověděli, v roce 2011 již 9.28 procent, tedy téměř třicetinásobný nárůst ne-odpovědí. Důvody a interpretací chybějících dat se zabývají např. (viz Haralampiev and Blagoev 2014).

Údaje, kterými disponuje ministerstvo zahraničí (oddělení zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti a Velvyslanectví ČR v Sofii), hovoří o pěti stovkách osob hlásících se k českým kořenům. Jedná se o údaj z dobrovolného prohlášení, kdy se v roce 2019 k českým kořenům přihlásilo 519 osob. Ministerstvo zahraničních věcí tedy dochází k poněkud vyšším údajům než sčítání obyvatel.

OPEN ACCESS

Geografická lokalizace dnešních krajanských komunit opět pracuje především s údaji MZV, které situuje přes polovinu krajanů do hlavního města (cca 300 osob), další velké komunity pak nalezneme v Plovdivu a ve Varně. Tomu odpovídá i rozmístění krajanských spolků právě v těchto velkých městech.

Specifickou skupinou uvnitř krajanské komunity je poměrně silná a aktivní skupina žen, které se do Bulharska přivdaly v druhé polovině 20. století, hlavně pak v 70. a 80. letech. Jednalo se o znatelné posílení krajanské komunity. V typologii sňatků se obvykle rozlišují tři druhy — studentské, pracovní a plážové. O způsobech seznamování, o orientaci v novém prostředí, o problémech s výchovou dětí, stravování nebo o oslavách rodinných svátků píše Klára Strohsová ve studii *Česko-bulharská manželství v etnologické perspektivě* (Strohsová 2014).

Tyto ženy mají po příchodu do Bulharska samozřejmě jak jazykovou výbavu, tak i povědomí o českém dění na úrovni srovnatelné s obyvateli ČR. Také jejich sociální kontakty jsou dodnes živé a aktivní. Udržují příbuzenské vztahy a kontakty v ČR, kam dle možností cestovaly a cestují, s výjimkou složitého období ekonomické krize v 90. letech. Často se také, zvláště u studentských a pracovních manželství, jednalo o vzdělané ženy, takže řada z nich našla zaměstnání na velvyslanectví, na konzulárním úřadě, v českém centru nebo ve svých profesích, například jako učitelky, lékařky, inženýrky atd.

Jejich děti, ač vyrůstaly v Bulharsku, kde absolvovaly i bulharskou školní docházku, mluví dobře česky, jejich výchova byla často bilingvní, především pokud vyrůstaly v městském prostředí. Ve vesnickém prostředí, pokud smíšený manželský pár žil ve větší blízkosti bulharské rodiny a do chodu mladé rodiny zasahovala např. tchýně, matka na čistě českou komunikaci často rezignovala. Češtinu pak děti ze smíšených manželství často skokově zlepšovaly během prázdninových pobytů v Česku v dětství a podpořily ji v dětském věku kurzy pořádanými krajanskými spolky a jazykovými pobyty v dospělejším věku. Třetí generace, tj. vnoučata těchto žen, které do Bulharska přišly v 70. a 80. letech, již češtinu používají málo, většinou jako nostalgicko-exotický jazyk, který se učí volnočasově.

Tato skupina je početně méně výrazná ve srovnání se stopou, kterou pro komunitu bulharských Čechů vykonaly. K odhadu počtu jsem konzultovala několik příslušnic této skupiny. Odhad počtu smíšených manželství se často zastavil na polovině z celkového počtu obyvatel Bulharska, kteří se hlásí k české krajanské komunitě, tzn. hovoříme o nižších stovkách (200–300) osob. Bez ohledu na relativně nízké počty se však tato specifická a poměrně silná přistěhovalecká vlna výrazně otiskla do života česko-bulharské komunity. Její představitelky byly a dodnes jsou aktivními hybatelkami společenského a komunitního života. Za všechny zmiňme předsedkyni Česko-slovenského klubu v letech 2007–2009 a přes 40 let zaměstnankyni Českého centra v Sofii Annu Staevskou (rozhovor s A.S je součástí toto čísla časopisu) nebo honorární konzulku ve Varně Zdenu Boevovou a předsedkyni krajanských spolků v Plovdivu Jaroslavu Minčevovou.

Další nepříliš početnou, přesto výraznou skupinou Čechů žijících v Bulharsku jsou současní tak zvaní expati, což jsou lidé vysílaní do zahraničí za prací na časově omezenou dobu. Skupinky těchto Čechů, žijících v Bulharsku, jsou někdy výraznější, jindy spíše neviditelní, záleží na aktuálním složení a dynamice uvnitř skupiny.

OPEN ACCESS

Typickým rysem této skupiny je její průběžná proměnlivost. Většina z vyslaných pracovníků stráví v Bulharsku 3–4 roky, spíše výjimkou jsou pak kratší i výrazně delší pobyty. Tito dočasně vyslaní zaměstnanci se silně prosazují zejména v Sofii, kde jsou centrály velkých nadnárodních firem. Skupinky českých manažerů ale najdeme i v dalších městech, jako je například Burgas nebo Trojan. V desátých letech v této sociální skupině výrazně dominovali manažeři firmy ČEZ a jejich rodinní příslušníci, zaměstnanci dalších energetických firem (Energo Pro), nadnárodních koncernů vyrábějících alkoholické i nealkoholické nápoje (obchodní společnosti vyrábějící Staropramen, PepsiColu, pivo Zagorku nebo slivovici ve Vinprom Troyan), z finančního sektoru (velké banky), telekomunikací (Telenor), strojírenského sektoru nebo naopak z dalších typicky českých firem jako je Kooh-I-Noor v Burgasu. Pevnou součástí skupiny expatů jsou samozřejmě také zaměstnanci vyslaní státem na velvyslanectví, do Czech Tradu nebo do Českého centra v Sofii.

Skupina expatů se dá vnitřně členit na ty, vyslané českou firmou do bulharského prostředí (např. právě ČEZ) nebo na české pracovníky, kteří se do Bulharska dostali přes kariérní postup v mezinárodní firmě bez českých kořenů (např. ISS Facility Services). Komunita se také shlukuje podle toho, jestli je pracovník vyslán s rodinou nebo bez ní a podle tohoto základního nastavení volí své volnočasové aktivity. I ti, kteří mají s sebou po dobu vyslání do Bulharska děti školou povinné, k sobě přirozeně tíhnou podle toho, do které školy jejich děti docházejí. Zajímavé je také genderové rozdělení aktivit a komunity — v některých letech a u některých aktivit (typicky sport) více dominují muži, u jiných typů aktivit (předvánoční charitativní bazar, společné obědy, akce pro menší děti) zase ženy. Dalším zajímavým dělícím aspektem může být také národnostní homogenita partnerských vztahů. Čistě české manželské nebo partnerské páry inklinují více k české komunitě než páry smíšené, jejichž zájmy jsou přirozeně rozdělené mezi více podobných sociálních skupin. Specifikou jsou pak páry česko-bulharské, které jsou výrazně více integrované do majoritní společnosti a jejich potřeba kontaktu s krajanským prostředím je často spíše okrajová, nezřídka redukovaná na občasné nostalgické kontakty. Hlavní sociální zázemí a naplnění mají tyto páry přirozeně v bulharském prostředí. I mezi expaty najdeme Čechy a Češky, kteří odešli do Bulharska původně dočasně za prací, aby nakonec zůstali, protože se zde vdaly/oženili. Jsou to lidsky zajímavé osudy lidí, kteří delší dobu oscilovali mezi oběma prostředími, aby nakonec trvale zůstali v Bulharsku.

Míra společenské aktivity této části česko-bulharské komunity závisí samozřejmě na jejím aktuálním složení. Zhruba kolem roku 2013 kulminovala aktivita momentálně přítomných expatů, která vedla k založení webové stránky Žijeme v Bulharsku[2]. Na webovou stránku je navázán také email[3] Češi a Slováci v Bulharsku, ze kterého jsou rozesílány pozvánky a novinky v komunitě. Za sedm let fungování realizovala tato skupina řadu společenských akcí. Administrátorkami webu a emailu jsou typicky manželky vyslaných expatů, u kterých organizací společenského života česko-slovenské komunity dochází k seberealizaci, případně k dopl-

2 Webové stránky jsou dostupné na: https://www.zijemevbulharsku.cz/

3 Email navázaný na webovou stránku: cesiaslovacibulharsko@gmail.com

OPEN ACCESS

nění vlastního profesního života. Mezi pravidelně se opakující akce patří Drakiáda (podzimní pouštění draků na svazích Vitoši nad Sofií), mikulášská nadílka v Československém klubu TGM v Sofii nebo kvízový večer — zábavný večer založený na znalostních otázkách a odpovědích. V aktivnějších letech fungovalo i divadlo, v němž vystupovaly české děti a pořádal se ples či masopustní hody. Není bez zajímavosti, že i na těchto akcích, organizovaných expaty, je účast v Bulharsku žijících krajanů od akce k akci různá. Zatímco na kvízové akce (podmíněné dobrou znalostí československých reálií i jazyka) nebo Drakiádu přijdou spíše dočasně žijící expati, na ples či masopust se v Československém klubu TGM v Sofii schází společnost z obou prostředí.

Odhadnout počet členů česko-slovenské komunity expatů je složité, protože struktura skupiny výrazně variuje v jednotlivých letech. Ačkoliv jádro skupiny organizátorů tvoří většinou několik rodin, je celkový počet členů komunity výrazně vyšší. Od roku 2013, kdy vznikly email i webová stránka, do září 2020 projevilo zájem o zasílání těchto novinek okolo dvou set osob. Aktuální počet emailových adres, na které jsou zasílány novinky, je 179 (údaj od administrátorů webu ze září 2020), s tím, že průběžně přibývají noví a jiní zase žádají o vymazání z adresáře. Bez hlubší analýzy není možné mezi adresáty odlišit, kdo patří ke komunitě dočasně vyslaných expatů a kdo k potomkům československých krajanů z minulého století.

SPOLEČENSKO-KULTURNÍ INSTITUCE

Epicentry, která k sobě přirozeně přitahují zájem lidí s českými kořeny, jsou krajanské spolky, velvyslanectví, České centrum v Sofii[4], případně i aktivity sdružení bulharských odborníků na český jazyk, kulturu a dějiny (Bohemia klub) a aktivity bohemistů obecně.

Historie krajanských spolků byla již vícekrát popsána v odborné literatuře (*Jubilejní ročenka…* 1929; Minčev 2016), omezím se tedy pouze na stručný výčet. V Sofii je registrovaný nejstarší Československý klub TGM, který funguje od roku 1892, vlastní budovu v centru města, disponuje rozsáhlým archivem, vypovídajícím o české krajanské komunitě, ale jeho stanovy svým striktním pojetím neumožňují přijetí širšího a mladšího osazenstva, čímž spolek odsuzují k postupnému zániku. V dnešní době je členství omezeno na občany České nebo Slovenské republiky, na osoby s českou nebo slovenskou národností a osoby, jejichž rodič nebo prarodič měl české nebo slovenské občanství. Adept na členství v klubu musí mít trvalý pobyt na území Bulharska (viz hlava 3, článek 12.2 Stanov spolku). Tato podmínka pro členství vylučuje jak všechny expaty se zájmem o dění v krajanských kruzích (typicky nemají trvalý pobyt), tak i rodinné příslušníky krajanů, bohemisty, lidé, kteří v ČR žili nebo studovali, a další přátele krajanské komunity, kteří mají trvalý pobyt, ale nemají český nebo slovenský původ. Nový člen musí navíc nejenom splnit výše zmíněné podmínky, ale též ho musí doporučit další dva stávající členové klubu (článek 13.2 stanov) a navíc ho musí schválit valná hromada, která se koná zřídka. Schvalování na valné hromadě v Sofii

4 Webové stránky centra: http://sofia.czechcentres.cz/cs/

OPEN ACCESS

platí i pro pobočky ve Varně a v Plovdivu. Touto sebedefinicí vlastního členství klub automaticky a z principu vylučuje obnovu členské základny, která se může pouze ztenčovat. Podle vlastních webových stránek má dnes klub 350 členů.

V Plovdivu funguje od roku 1974 pobočka Československého klubu. V období mezi lety 2011–2020 ale existovaly (z administrativních důvodů) dokonce dvě organizace vedle sebe. Sdružení Čechů, Slováků a přátel — Plovdiv, paralelní organizace s odlišnou právní formou, jejíž existence byla podmínkou pro možnost využívat městem nabídnuté místo pro setkávání, byla krajany po devíti letech vyhodnocena jako zbytečná. Po rok trvajících administrativních úkonech byla tato paralelní organizace v srpnu 2020 zlikvidována. V Plovdivu tedy dnes opět působí pouze jedna organizace — Československý klub TGM, pobočka Plovdiv. Pokud hovoříme o posledních dvou dekádách, pak je třeba zaznamenat i vyšší aktivitu plovdivské pobočky při přípravě různých výstav v Bulharsku i v ČR (v ČR je možné registrovat vazbu na Pardubice a reciproční výstavní aktivity s Východočeským muzeem Pardubice. Viz např. výstava Tisíciletá tradice české měny[5] organizovaná v květnu 2016 v Knihovně I. Vazova v Plovdivu). Dnešní pobočka má podle slov své předsedkyně J. Minčevové devatenáct členů, z toho deset aktivních (údaj k září 2020).

Třetí odnoží je krajanský spolek ve Varně. Webovou stránku tato pobočka sofijského klubu nemá. Jeho duší a srdcem je již mnoho let honorární konzulka paní Zdena Boevová. Podle jejích slov měl krajanský klub v říjnu 2020 kolem pětatřiceti členů a dalších asi patnáct osob se k aktivitám klubu přidává, ačkoliv nemá status plného člena. I z pohledu z Varny je členství v Československém klubu TGM a jeho pobočkách komplikované kvůli složité přijímací proceduře. Pobočka ve Varně se schází v místní obchodní komoře, bývalé budově Československého generálního konzulátu. Slavnostní události se pak odehrávají v hotelu, jehož majitelé mají slovenské kořeny. Specifikem kraje u moře je, že se zde objevují noví členové komunity, kteří si na pobřeží kupují nemovitosti a jezdí sem buď na léto, nebo se sem stěhují na důchod. Krajanskou komunitu tak rozšiřují lékařky a právničky v penzi nebo lidé, pracující v sektorech, které umožňují práci na dálku (např. IT).

Od sedmdesátých let 20. století fungovala také Společnost bulharsko-českého a slovenského přátelství v Tarnovu, která byla založena na aktivitě lidí vystudovaných v ČR, během druhé dekády 21. století ale již její činnost zanikla.

Pro všechna sdružení jsou typické aktivity kolem svátků (Velikonoce, Vánoce, Mikuláš) nebo gastronomické aktivity (vepřové hody pro krajany nebo ukázky české kuchyně pro bulharskou populaci). Pro všechny krajanské spolky je také bohužel typické nerovnoměrné věkové složení členů, kdy padesátníci představují tu nejmladší aktivně zapojenou generaci. Krajanský klub má samozřejmě i mladší členy, je jich však poskrovnu, protože ti často odcházejí do Čech, naopak silně převažuje starší generace šedesátníků a sedmdesátníků. Mnozí jsou stále aktivní, ale jak jim ubývají fyzické síly, ubývá i společných setkání. Rok 2020 navíc výrazně zkomplikovala koronavirová krize a s ní spojené restrikce, které nepřejí především setkávání starších ročníků a pořádání hromadných kulturních akcí.

5 Prezentace výstavy na webových stránkách pardubického muzea: https://www.vcm.cz/vystavy-a-expozice/putovni-vystavy/tisicileta-tradice-ceske-meny/

OPEN ACCESS

Zajímavý údaj poskytne srovnání podpory jednotlivým krajanským subjektům z programů ministerstva zahraničí. V následující tabulce můžeme srovnat podporu napříč regiony, stejně jako měnící se výši podpory. Z obou pohledů vyplývá tenčící se krajanská aktivita, která oslabuje směrem od hlavního města do regionů a zároveň v čase. Celková podpora udělená v roce 2015 porovnaná s podporou o pět let později je na čtyřiceti procentech původní částky. Mimo Sofii pak zájem o podporu plánovaných aktivit ve sledovaných letech zcela vysychá, nejprve ve Varně v roce 2016 a poté i v Plovdivu v roce 2019.

Město	**Instituce**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Sofie	Československý klub TGM	80 000	60 000	72 000	71 000	59 000	54 000
Sofie	Společnost bulharsko-českého a slovenského přátelství Sofie	20 000	20 000	21 000	21 000	14 000	15 000
Sofie	Bohemia klub Sofie	40 000	58 000	50 000	50 000	25 000	25 000
Plovdiv	Sdružení Čechů, Slováků a přátel	40 000	62 000	40 000	20 000		
Varna	Společnost bulharsko československého přátelství	53 000					
Celkem		**233 000**	**200 000**	**183 000**	**162 000**	**98 000**	**94 000**

Finanční podpora MZV krajanským spolkům v letech 2015–2020.
Zdroj: MZV, odd. Zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti, září 2020.

Specifickou aktivitou krajanské komunity *expatů* jsou hodiny českého jazyka. I tyto aktivity probíhaly v různých časových obdobích v různých institucích. Ve výuce češtiny v minulosti jednoznačně převažovaly aktivity krajanských spolků. V Československém klubu TGM dříve probíhaly hodiny češtiny pro děti a mládež, v malé míře je tam můžeme nalézt dodnes. Kurzy byly spojeny s vysvětlováním českých reálií, tradic, děti se často se svými vystoupeními účastnily i různých oslav. V období let 2014–2018 se v návaznosti na vzestup aktivit a organizovanosti silnější vlny expatů objevily i hodiny češtiny volněji navázané na metodiku České školy bez hranic s přezkušováním ze strany českých škol. Tzv. Česká škola v Sofii fungovala pro první i druhý stupeň ZŠ a navštěvovaly ji hlavně děti expatů. K těmto dětem se následně přidala i skupina dětí, žijících v Bulharsku trvale, pro které byl velmi cenný každotýdenní kontakt s vrstevníky a s živou češtinou. Česká škola probíhala o víkendu v prostorách Českého centra v Sofii a průměrně ji navštěvovalo okolo deseti dětí. Přezkoušení probíhalo buď individuálně na tak zvaných kmenových školách, kde byly děti zapsané v ČR, nebo organizovaně přímo v Sofii. Garantem kvality výuky a naplňování vzdělávacích plánů byla lektorka českého jazyka Sofijské univerzity Sv. Klimenta Ochridského Mgr. Eva Kovářová, dalšími pedagogy byli dobrovolníci z řad aktivních českých matek nebo stážistů českého centra. Celý záměr České školy v Sofii doplatil na jediný možný režim fungování o víkendech, kdy se právě tento model postupem času stal pro zúčastněné, a to především z řad pedagogů, neúnosným.

OPEN ACCESS

Další možností, jak se v Bulharsku naučit česky, jsou kurzy češtiny pro dospělé v Českém centru v Sofii, nárazově pak i českým centrem organizované kurzy probíhající v jiných městech Bulharska nebo online. Kurzy probíhají většinou na úrovni začátečníků a na úrovni mírně pokročilých, spíše výjimečně se podaří zorganizovat přezkoušení podle evropského referenčního rámce a garantované Domem zahraničních služeb. Mezi účastníky můžeme najít mj. vnuky žen, které se do Bulharska přivdaly, tj. třetí generaci, která svou schopnost mluvit česky většinou nemá automaticky danou, ale tato znalost stále ji velmi oslovuje. Dalšími typickými frekventanty kurzů pro dospělé jsou rodinní příslušníci mladších Bulharů a Bulharek, kteří do Čech odešli za prací, přičemž rodinní příslušníci z Bulharska (typicky babičky, které vypomáhají s malými dětmi) za nimi pravidelně dojíždí. Jednoznačně převládající skupinou absolventů kurzů češtiny jsou ale ti, kteří se do Čech teprve chystají, ať již na studijní nebo pracovní pobyt. Čas od času jsou pro celou skupinu pracovníků kurzy organizované na objednávku; příkladem může být skupina vlakových strojvůdců v létě 2019.

Na rozdíl od jazykových kurzů, organizovaných Českým centrem v Sofii, které nabízí krajanské komunitě zajímavou možnost studia jazyka předků, se další aktivity českého centra s krajanskou komunitou vesměs míjí, především s tou v Sofii. Na představení toho nejnovějšího z české kultury, ať je to literatura, film nebo výtvarné umění, najdou členové krajanských spolků cestu velmi zřídka. Může to být dáno generačním složením, nebo i tím, že aktivity v Sofii jsou nabízeny víceméně kontinuálně a nepředstavují tak výjimečnou událost. Svůj díl na tom též nese i zaměření činnosti českého centra na většinovou společnost a spolupráci s velkými institucemi typu Národní galerie či filmový festival oproti cíleně pěstované spolupráci s krajanskými spolky, která do náplně českého centra patří vlastně spíše okrajově. O této situaci vypovídá i seznam mailových adres, na které odchází týdenní program českého centra v Sofii. Z celkového počtu téměř 3500 adres tvoří ty krajanské jen zlomek, jde zhruba o 100–200 emailových kontaktů. Oproti tomu krajanské spolky v Plovdivu a Varně jsou pro činnost českého centra přirozenějšími partnery vzhledem k ojedinělejšímu charakteru aktivit realizovaných mimo hlavní město.

Zastupitelský úřad v Sofii představuje pro krajanskou komunitu prestižního partnera, zástupce, oficiálního představitele českého státu (zahajování významných krajanských akcí, především oslav Dne československé státnosti 28. října) i záštitu a podporu při jednáních s místními municipalitami (např. několikaleté rozhovory plovdivské pobočky s městem Plovdiv o vhodném místu pro setkávání). Ambasáda je také místem oficiálního kontaktu s Českou republikou (dokumenty, občanství, volby), její zaměstnanci zároveň monitorují činnost krajanských spolků a vedou početní odhady krajanské komunity. Mnohé z výše zmíněného platí do jisté míry i pro honorární konzulát ve Varně.

Specifickým ohniskem aktivit pro krajanskou komunitu je Bohemia klub[6]. Ten sdružuje vědce a pedagogy, kteří se zaměřují na českou literaturu, jazyk nebo historii. Bohemia klub není typickou institucí, která by sdružovala krajany, spíše pořádá aktivity, které jsou pro krajany zajímavé a které výrazně přispívají k posilování znalostí

6 Webové stránky Bohemia klubu: http://bohemiaklub.org/cz/

OPEN ACCESS

o České republice — ať už je to publikační činnost nebo pořádání společenských aktivit (čtení, prezentace publikací, setkání s hosty apod.). Zajímavou a specifickou adresou pro zájemce o české reálie, jazyk a kulturu je pak samozřejmě studijní obor slovanských jazyků, včetně češtiny, na Sofijské univerzitě sv. Klimenta Ochridského. Češtinu je možné studovat i v Plovdivu, kde se již mnoho let potýkají s kritickým úbytkem studentů. Historicky se čeština studovala také v Blagoevgradu, tam byl však obor ukončen v roce 2017.

ZÁVĚREM

Jak shrnout situaci posledních dvou desetiletí v krajanských komunitách v Bulharsku? Situaci lze několika větami popsat tak, že bez výraznějších změn ve vedení, struktuře a stanovách jsou historické krajanské spolky odsouzeny k pomalému zániku. Situaci by mohla změnit pouze radikální úprava stanov spolku, která by mezi jeho členy umožnila vstoupit i dočasným expatům a širšímu kruhu příznivců. Pokud by se podařilo smysluplně využít obrovského potenciálu nemovitosti na lukrativním místě v centru Sofie, spolku by to výrazně pomohlo i v materiálním smyslu. Jako klíčové vidím též zpracování archivních fondů bohaté bulharsko-české minulosti. Komunita expatů nabízí velký potenciál energie a chuti organizovat, který je ale limitován dočasností pobytu jednotlivých aktérů. V propojení obou komunit, historické i dočasné, je jediná naděje na pokračování odkazu působení Čechů v Bulharsku.

Co se týká jednotlivých společensko-kulturních organizací, každá z nich má svou nezastupitelnou roli. Krajanské spolky nabízí bezpečné, známé a předvídatelné prostředí pro lidi s jakýmkoliv typem vazby na Českou republiku. Zastupitelský úřad je neměnným a oficiálním kotvištěm pro tyto vazby. České centrum nabízí servis z aktuální české kulturně společenské scény a bohemistické kruhy pak intelektuální zázemí pro rozvíjení zájmu o české prostředí a jazyk. Pouze propojení všech těchto segmentů, z nichž každý obsluhuje jinou složku společnosti a naplňuje jiné cíle a potřeby, dává šanci jak na pokračování tradice bohatých česko-bulharských kulturních vztahů, tak i na rozvoj zájmu o český jazyk, kulturu a společnost ze strany bulharské většinové společnosti.

LITERATURA

Amort, Č. a kol. 1980. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha: Academia.

Bečvářová, M. 2006. *České kořeny bulharské matematiky*. Praha: Matfyzpress, vydavatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Haralampiev, K., Blagoev, D. 2014. "Ethnicity non-identification in 2011 census in Bulgaria." *European Population Conference, Budapest 2014* [online] [cit. 29.10.2020]. Dostupné z: http://epc2014.princeton.edu/abstracts/140592

Jakoubek, M. 2010. *Vojvodovo — etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Minčev, Emil. 2016. *Česká komunita v Sofii od osvobození Bulharska v roce 1878 do konce druhé světové války. Dějiny, procesy, osobnosti, společenský a každodenní život*. Disertační práce; Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická

(nepubl.); dostupné na: https://portal.upce.cz/portal/studium/prohlizeni.html.
Penčev, V. 2008. „Češi v Bulharsku aneb O typologizaci, etapizaci a procesech adaptace českého vystěhovalectví do bulharských zemí.“ *Český lid* 95 (2): 115–126.
Pospíšil. V. (red.). 1929. *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868–1928*. Sofie: Družstvo Československého Národního domu T. G. Masaryka v Sofii
Strohsová, K. 2014. *Česko-bulharské manželství v etnologické perspektivě*. Plzeň: Vydavatelství ZČU.
Vařeka, J. 1990. “Češi v Bulharsku.” *Český lid* 77 (2): 81–87.

Будилова, Л. Я. — Якоубек М.. 2014. *Българските чехи. Случаят Войводово.*
Социалноантроположки ескизи. София: Парадигма.
Милушев, Я. 2005. *Чешки профили в обществеото развитие на следосвобожденска България*. София: Академично издателство „Марин Дринов“.
Минчев, Е. 2014. *Чехите в Пловдив (1860–1945)*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“ Пловдив.
Пенчев, В. 2006. „Типология на етничните общности в другоетнична среда. Чехи и словаци в България.“ *Studia Balkanica Bohemoslovaca VI (sv. 1):* 457–467.
Тодоров, В. (ed.). I, 1995; II, 1996; III, 1999. *Чехи в България. История и типология на една цивилизаторска роля*. София: Издателство на БАН.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2020 [online]. MZVCR. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/financni_podpora/penezni_dary_do_zahranici/index.html [cit. 23. 10. 2020].
Zastupitelský úřad ČR v Sofii. Dostupné z: https://www.mzv.cz/sofia/cz/index.html [cit. 23. 10. 2020].
Honorární konzulát Varna. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/adresar_diplomatickych_misi/ceske_urady_v_zahranici/bulharsko_honorarni_konzulat_varna.html [cit. 22. 10. 2020].
Seznamy krajanských spolku podle zdrojů MZV. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/adresare/adresare-bulharsko_adresar_krajanskych_spolku.html [cit. 12. 10. 2020].

Mgr. Kateřina Churtajeva v současnosti působí jako vedoucí odboru kultury a památkové péče v Královéhradeckém kraji. Podporu kultury v kraji chce promýšlet a realizovat koncepčně a smysluplně. Věří v sílu kultury jako nositele pozitivních změn v rozvoji regionu. Přes pět let strávila v Bulharsku jako ředitelka českého centra a prostřednictvím kultury představovala ČR jako inspirativní zemi. Čtyři roky také strávila na Kavkaze, kde se zapojením do rozvojové spolupráce snažila přispět k obnově poválečného regionu a vybudování kvalitní občanské společnosti. Doma má vtipná dvojčata a chundelatého psa.